

Arkeologisk utredning
Svalsta, Grödinge socken
Stockholms län
December 2004

Arkeologisk utredning över Svalsta, Grödinge socken, Botkyrka kommun, Stockholms län

Undertecknad har på uppdrag av Mats Pettersson, Gripsvik AB, genomfört en arkeologisk utredning över ett mindre område väster om Grödinge kyrka, Grödinge socken, Stockholms län, planerad för bebyggelse med tre villor. Det aktuella området utgörs av en sydsluttning, belägen på en höjd av ca 30 meter över havet. Med tanke på belägenheten i en sydsluttning och med avseende på höjden över havet, bedömdes området kunna hysa spår av en stenåldersboplats. Därtill fanns uppgift från Sven-Gunnar Broström vid Botkyrka kommuns kart- och mätenhet om förekomst av keramik och kvartsavslag i anslutning till den mindre väg som löper i östvästlig riktning intill de planerade tomterna.

Några registrerade fornlämningar finns inte i direkt anslutning till exploateringsområdet.

Dock är bygden i övrigt rik på fornlämningar, inte minst i anslutning till Grödinge kyrka, vilket visar på att bygden har ett ursprung långt bak i förhistorisk tid.

Med tanke på den begränsade ytan och möjligheten av att området kan hysa en boplats från stenåldern föreslogs som första steg att genomföra en fosfatkartering av det aktuella området, parat med en kartgenomgång. Boplatser hyser som regel tydligt förhöjda värden av fosfater, som skiljer ut dessa från omgivande marker.

Den metod som härvid kom att användas kallas för spot test metoden, som är en enkel men mycket effektiv metod för att spåra förekomsten av områden med förhöjda fosfathalter. Proverna togs i princip i ett

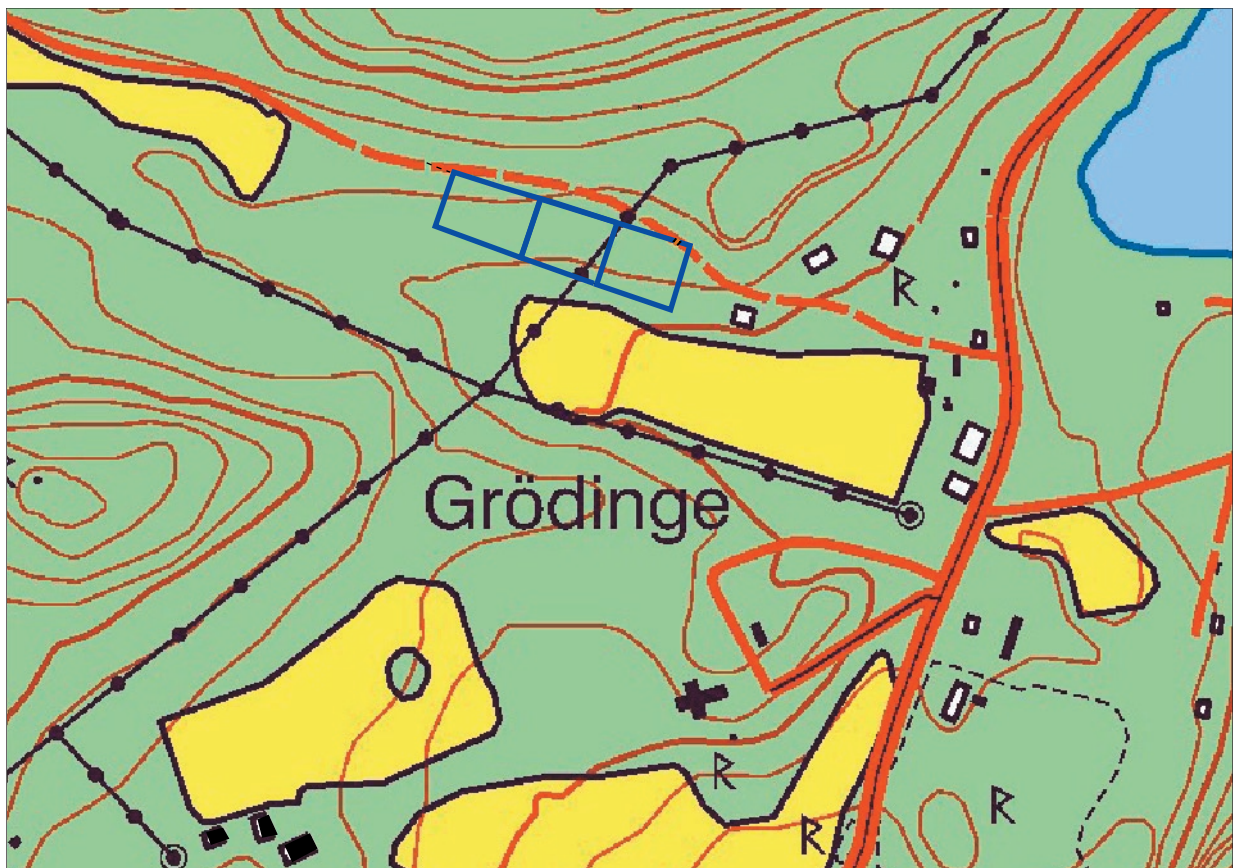

Fig. 1. Utredningsområdet (blå rektangel) är beläget norr om Grödinge kyrka, i en sydsluttning och strax intill en mindre väg i östvästlig riktning. Området återfinns mellan 30 och 35 meter över havet och i skogsmark.

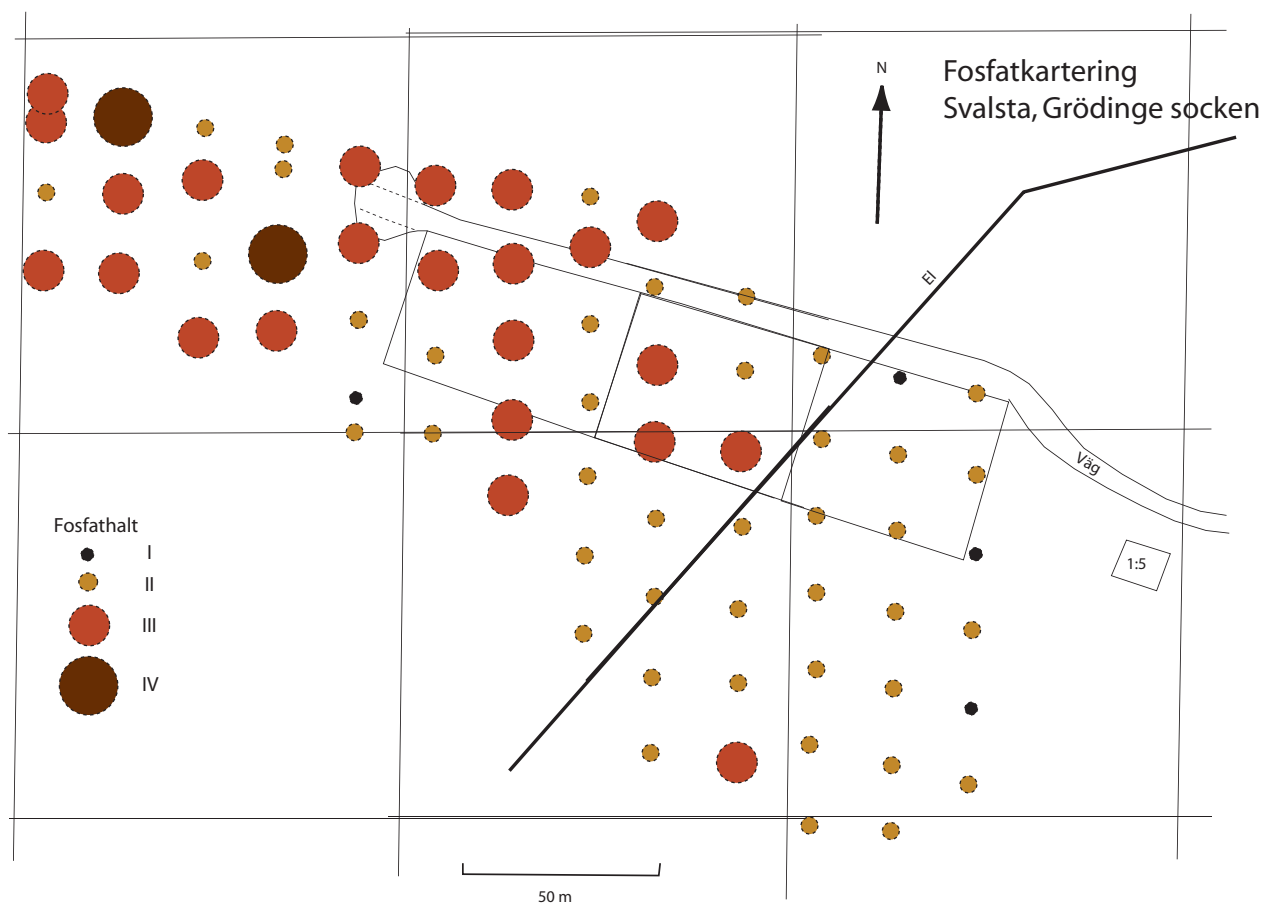

Fig. 2. Fosfatkarteringen gav vid handen en klar uppdelning av området. Den östra delen har genomgående låga värden vilket antyder att här inte finns någon ovan jord osynlig boplats. Den västra delen uppvisar en helt annan bild, med genomgående förhållandevis höga värden för att vara skogsmark. Man bör också notera att området är tämligen vidsträckt, då det sträcker sig ytterligare minst 40 meter väster ut. De höga värdena bildar en ca 200 meter lång och 40-50 meter bred zon parallellt med sluttningen.

rutnät med 20 meter mellan provpunkterna. Bedömningen av fosfathalten registrerades i en skala från 1 till 5, där 5 motsvarar ett mycket högt värde. Erfarenhetsmässigt kan man säga att skogsmark som aldrig varit utnyttjat för odling eller annan mänsklig verksamhet har mycket låga fosfatvärden, här betecknat med 1 eller i vissa fall 2. Åkermark från äldre tid håller som regel 2 och modern åkermark håller som regel 3 i fosfathalt. Värden 4 och 5 i en modern åker visar på klart förhöjda värden och indikerar som regel en boplats från förhistorisk tid. Motsvarande värden för boplats i skogsmark innebär att 3 och 4 måste betecknas som klart förhöjda värden, utöver den normala fosfathalten.

Som framgår av kartan figur 2 hyser de östra delarna av området mycket låga värden, helt i linje vad man kan förvänta sig i skogsmark. Det rör sig uteslutande om 1 och 2. Den västra delen

av det karterade området visar dock upp en helt annan bild. Här är värdena genomgående högre, huvudsakligen i form av 3, men här förekommer även två värden på 4. Noterbart är också att fosfathalten varierar starkt inom området, vilket är ett normalt utseende för boplatser. Noteras bör att ytterligare 6 prover togs ytterligare längre väster ut, utanför planområdet, vilka samtliga gav 3 som värde.

Området med höga värden är så pass yttäckande att det knappast kan vara frågan om ett torp eller en undantagsstuga som avsatt fosfaterna. För att något belysa frågan ytterligare om det äldre landskapet och dess eventuella påverkan har planområdet och fosfatvärdena lagts samman med landskapet omkring sekelskiftet 1900, utgående från häradskartan, upprättat 1901-1906. Det framgår härvid att planområdet vid denna tid utgjorde skogsmark och det är sannolikt så att det aldrig har varit odlat, med

Fig. 3. Det aktuella området för byggnation är beläget i en sydsluttning och längs en mindre skogsväg av senare datum. Området sträcker sig från fastigheten Svalsta 1:5 i bildens högra hörn till det öppna området i bildens vänstra kant. Det är inom det öppna området i väster (till vänster i bilden) som de höga fosfatvärdena återfinns. Det är också inom denna del av området som man i vägskärningen kan se enstaka mindre bitar av bränd lera eller lerklining. Foto Tove Eriksson.

Fig. 4 a och b. Den vänstra bilden visar den västra delen av utredningsområdet, sett mot öster. Området med höga fosfatvärden är beläget inom den västra delen av utredningsområdet i en sydsluttning. De höga värdena fortsätter utanför det aktuella planområdet västerut. Den högra bilden visar vägskärningen där det förekommer små bitar av bränd lera och lerklining (lerbitar som använts för att täta väggar etc. i hus, eller utgör rester av eldstäder. Foto Tove Eriksson.

tanke på att den maximala åkerutbredningen normalt inträffade omkring sekelskiftet.

Rimligheten av denna tolkning stärks när man studerar laga skifteskartan över området. Kartan är upprättad år 1841 och ger en hel del intressanta upplysningar (fig. 6). Inledningsvis kan man konstatera att den väg som idag passerar förbi fastigheten Svalsta 1:5 och det tänkta exploateringsområdet inte existerar vid denna tid. Vägen gick då längre söderut.

Man kan också notera att det aktuella området utgjordes vid den här tiden, liksom idag, av skogsmark, beläget intill ett låglänt våtmarksområde som avvattnas av en mindre å. Ingen bebyggelse finns inom området, vilket torde utesluta att de höga fosfatvärdena har något att göra med en sentida bebyggelse. Nordväst om exploateringsområdet finns en

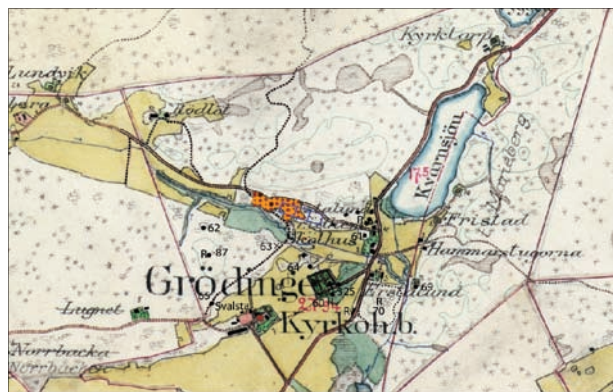
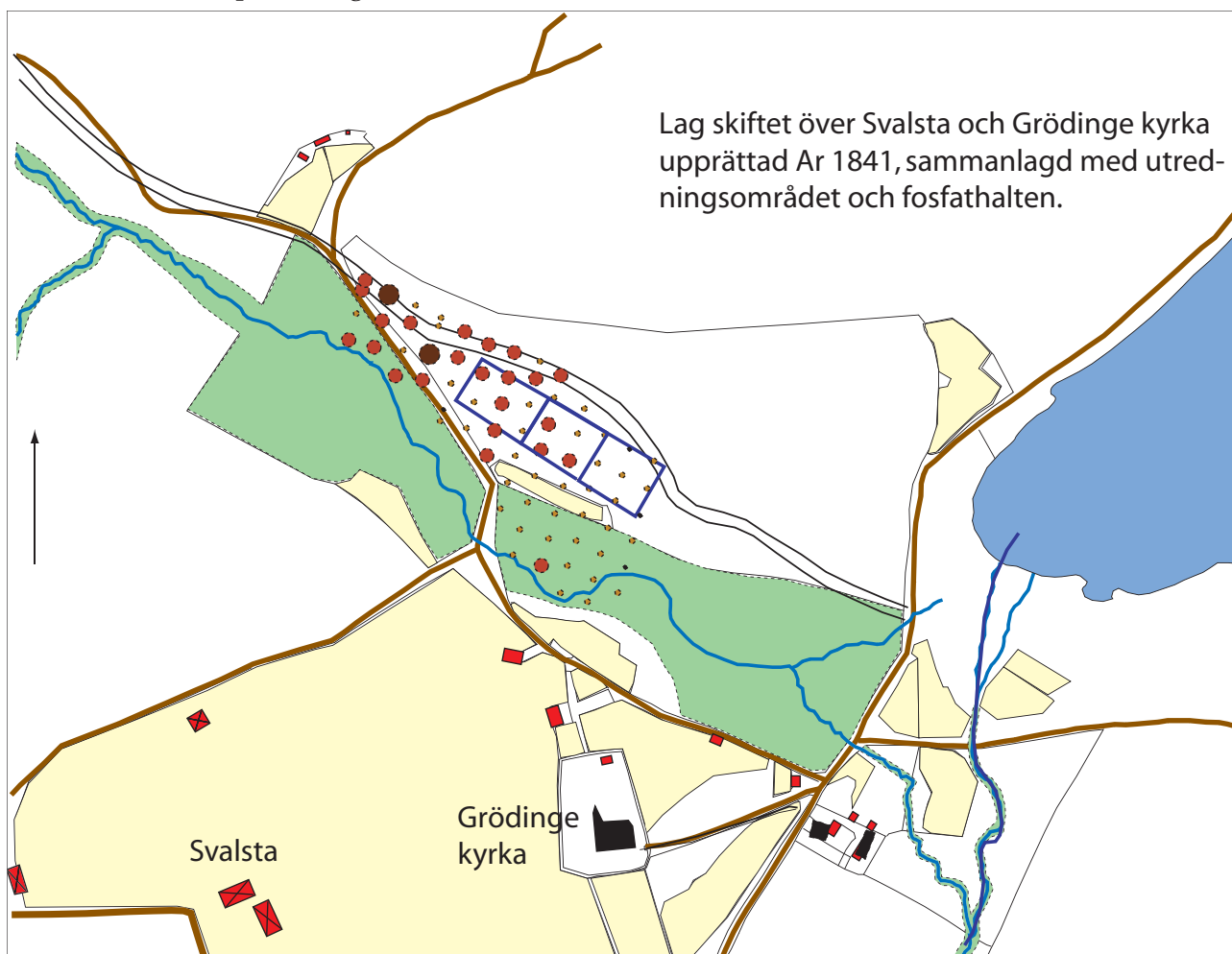

Fig. 5. Placerar man in det aktuella området och resultatet av fosfatkarteringen i det äldre landskapet framkommer att området vid sekelskiftet 1900 utgjordes av skogsmark, gränsande i söder till ett våtmarksområde genom vilket en mindre å rinner. Det finns vid denna tid inga spår i kartan av någon bebyggelse eller annan verksamhet i området som skulle ha kunnat ge de höga fosfatvärdena.

Laga skiftet över Svalsta och Grödinge kyrka upprättad Ar 1841, sammanlagd med utredningsområdet och fosfathalten.

Fig. 6. Laga skiftet som genomfördes år 1841 visar att det nu aktuella exploateringsområdet inte är bebyggt eller på annat sätt ianspråktaget för bebyggelse. Den idag befintliga vägen existerade inte vid den här tiden, utan vägen gick söder om det låglänta området. De höga fosfatvärdena visar på en tydlig koppling till gränsen mellan skogen och det lägre liggande våtmarksområdet. Renritning efter laga skifteskartan för Grödinge och Svalsta.

mindre fastighet, som idag är borta. Den är dock belägen allt för långt från området med höga fosfatvärden för att kunna ha något med dessa att göra.

Man kan notera hur väl de höga fosfatvärdena knyter an till gränsen mellan skogsmarken och det lägre liggande området.

Således kan man konstatera att de höga fosfatvärdena av allt att döma inte har att göra med senare bebyggelse. Man kan också konstatera att det omedelbart söder om området med höga värden finns vid denna tid, liksom idag, ett lågt liggande, våtmarksområde som under stenåldern bör ha varit en vik av Mälaren. I kartan, figur 7, har en tänkt strandlinje motsvarande perioden ca 4000 före Kristus inlagts. Det skulle motsvara övergången mellan mesolitikum och neolitikum. Det framgår härvid att området har legat i anslutning till en vik av Östersjön. De höga fosfatvärdenas knytning till denna strandlinje förstärker intrycket av att de speglar förekomsten av en stenåldersboplats.

Sammanvägd tolkning

Väger man samman informationen från landskapsstudien och fosfatkarteringen tyder det mesta på att det inom planområdets västra del och vidare väster ut, finns en boplats från förhistorisk tid. Med tanke på höjden över havet och belägenheten intill den forna viken är det sannolikt frågan om en boplats från stenåldern.

Det kan härvid ses som olämpligt att exploatera den västra delen av området i och med att det sannolikt skulle betyda höga arkeologiska kostnader. Den bedömning som jag vill göra för hur området skall kunna nyttjas utan vidare antikvariska hinder framgår av figur 8. Självfallet kan den västra delen exploateras om länsstyrelsen ger tillstånd till detta, men en sådan exploatering skulle sannolikt innebära betydande arkeologiska undersökningskostnader.

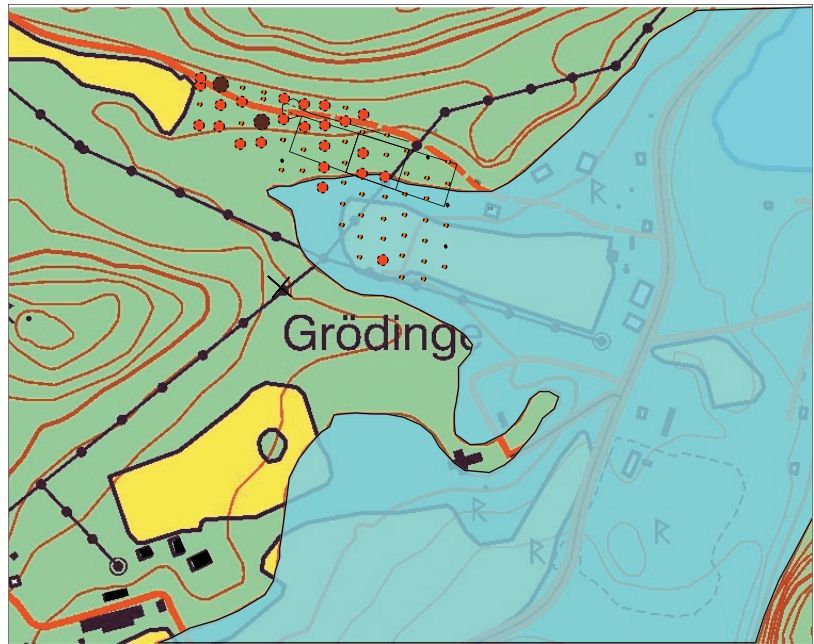

Fig. 7. Med en forntida strandlinje motsvarande övergången mellan äldre och yngre stenålder, dvs på ca 30 meter över dagens nivå, ligger det aktuella utredningsområdet i direkt anslutning till kusten. Man kan notera hur väl de låga värdena respektive de höga värdena skiljs åt av den forntida strandlinjen.

Doc. Dan Carlsson
ArkeoDok
Blåeldsvägen 3
621 50 Visby

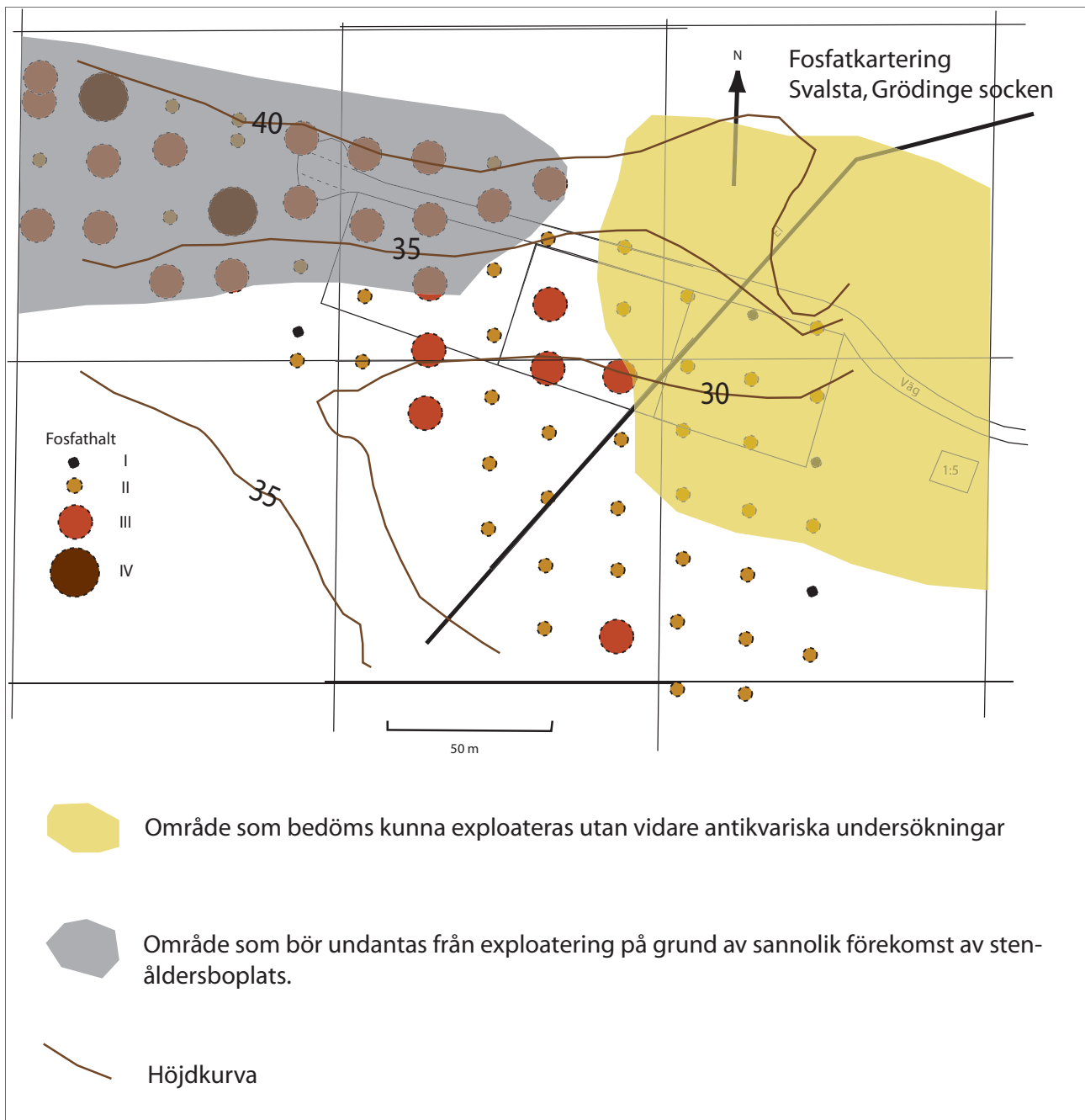

Fig. 9. Figuren ovan skall ses som en vägledning för den fortsatta planeringen av en eventuell bebyggelseetablering i området. Som har framgått är det mycket sannolikt att den västra delen av området hyser en boplats från stenåldern. En byggnation inom denna del av området skulle innebära fortsatta arkeologiska undersökningar och sannolikt betydande kostnader. Den östra delen av exploateringsområdet, dvs den östligaste tomten, hyser å andra sidan genomgående låga fosfatvärden och här finns inga indikationer på förekomst av någon boplats eller annan fornlämning, vilket innebär att denna del borde kunna exploateras utan vidare antikvariska hinder .

Det mellanliggande området, vilket i stort sett betyder den mellersta tomten, är ett gränsområde mellan de två huvuddelarna och är tämligen svårbedömt med avseende på boplatsens utbredning. Här förekommer enstaka höga värden som kan indikera att boplatsen har en större uträckning än vad som kan förmodas, men å andra sidan förekommer även ett flertal låga värden. Det går inte att utan vidare arkeologiska undersökningar bedöma om här finns spår av äldre verksamhet eller inte. En exploatering av den mellersta tomten bör enligt min mening föregås av en provundersökning för att bedöma om det finns en ovan jord osynlig boplats i området eller inte.